

RECENZE

Timo Mäkinen: *Die aus frühen böhmischen Quellen überlieferten Piae Cantiones-Melodien*. *Studia historica Jyväskyläensia II*. Jyväskylä 1964. S. 178.

Monografie finského badatele (byla podrobena veřejné obhajobě na historicko-filologické fakultě v Helsinkách v dubnu 1964) obírá se tematikou: zasahující právě tak do oblasti hymnologické textové kritiky jako do srovnávacího etnomusikologického studia v nejširším slova smyslu. Navíc přináší vskutku dobře zpracované téma vysoce zajímavější české badatele a dospívá k závěrům, které nevidaným způsobem obohacují interpretaci významu české středověké hudby.

Sledujme však, jakým způsobem dospěla finská musikologie k tak odvážné historické paralele. Na evropském severu rozšířené duchovní školské zpěvy *Piae Cantiones* (dále *PC*) byly až doposud studovány především z hlediska textu. I toto bádání, srovnávající latinské verše a jejich národní překlady (zvláště finské — zdá se totiž, že tyto zpěvy rozšířené na švédských i finských školách rozvíjely se především ve Finsku), dospělo alespoň k hrubé představě o genezi těchto pozoruhodných útvarů. *PC* byly pokládány za svéráznou severskou variantu německého humanistického školského zpěvu, přičemž původní katolické předlohy byly velmi často variačně adaptovány na podmínky protestantského severu. V řadě tištěných edicí (nejstarší vyšla v Greifswaldu roku 1582 a jejím vydavatelem byl Fin, finský překlad pořízen roku 1616, další latinské edice vycházely až do počátku 20. století) je obsaženo vcelku 90 písní, přičemž u 41 z nich se podařilo určit předlohu německou, francouzskou, anglickou, italskou nebo českou. Nejstarší jsou zřejmě předlohy anglické a francouzské, početně nejsilnější skupinu tvoří však vzory české provenience.

Na těchto dosavadních údajích překvapují dvě skutečnosti: 1. neobvykle vysoké procento písní bez předlohy, u nichž lze předpokládat domácí (tj. zvláště finský) původ, 2. velký počet přímých i nepřímých vzorů z Čech, tedy z oblasti poměrně vzdálené. Velmi uvážlivou vylučovací metodou došel autor práce k jedinému pravděpodobnému závěru: *PC* vznikaly v pozdním středověku a v době humanismu jako varianty středoevropského hymnologického repertoáru, přičemž ojedinelé působily i vlivy západní a jihoevropské. Při krystalizaci tohoto typu měly značný význam i oblasti severního Německa, Polska a Švédska, ale skutečnou vlastí *PC* bylo Finsko. Evropské vlivy prostředkovala zvláště činnost finských vzdělanců, kteří přicházeli do styku s německými a evropskými universitami. Poměrně mnoho Finů studovalo přitom i na universitě pražské.

Podíl českých vzorů vyjadřuje tedy vlastně podíl pražské university a Prahy vůbec na kulturním životě střední Evropy. Je jistě příznačné, že z 41 *PC*, k nimž byla nalezena předloha, má celkem 24 případů přímý či nepřímý vztah k české kultuře. Z českých předloh povstalo přímo těchto jedenáct zpěvů: *Ave maris stella*, *Ave pulcherrima regina*, *Dies est laetitiae*, *Ex legis observantia*, *Ezechielis porta*, *Nobis est natus hodie*, *Omnis mundus jucundetur*, *Puer natus in Bethlehem*, *Cedit hiems eminus*, *Paranymphus adiens* a *Zachaeus arboris*. U ostatních z oněch 24 případů nabízí se ke srovnání předloh více (český vzor je ovšem vzdálenější) a i tam, kde česká

předloha chybí, daří se autoru určit alespoň nepřímé vztahy k českému prostředí (tak např. zpěv *Tempus adest floridum* má paralelu v anglickém carolu „Good King Wenceslas looked out“). Mäkinen stanovil rovněž strukturální rozdíly mezi českými vzory a finskými aplikacemi. Jsou to zvláště: 1. nahrazení organálních prvků terciemi a sextami, 2. proměny metro-rytmické, zvláště častější uplatnění sudodobosti, 3. odlišné pojetí vícehlasých skladeb.

Budiž ještě řečeno, že autor podnikl vlastní výzkumy v Praze (Národní museum, Universitní knihovna), v Mnichově a ve Florencii a že čerpal z celé řady českých pramenů (nejbohatší v tomto směru byl kodex vyšehradský, jistebnický graduál a signatury VI B 24, X E 2 a XIII A 2) i z literatury (cituje zvláště Nejedlého spisy o husitském zpěvu, dále práce Batkovy a Bužgovy). Odvážným srovnávacím pokusem podařilo se mu tak prokázat, že česká předhusitská hymnologie a do jisté míry i zpěv doby pozdější udělil evropské kultuře (v tomto případě vzdálené kultuře severské) celou řadu významných podnětů a že hudební postavení lucemburské Prahy bylo skutečně centrální. V době vrcholícího stylového universalismu podílely se české země na rozvoji duchovního latinského zpěvu ve stejné míře jako vyspělé hudební kultury západní a jižní Evropy.

Toto osvětlení dává četné podněty i našemu domácímu bádání. Především odhaluje dosud neznámou paralelu s našimi hudebními dějinami, dále pak ukazuje, že pozdější evropský vliv českého reformačního zpěvu rostl z tradice mnohem starší, dané vyzařováním pražského kulturního centra v době Karlové a Václavové. Stává se též pobídkou našemu bádání, které zvláště v posledních desetiletích tradiční hymnologickou práci vedoucí však k netradičním a objeveným výsledkům podceňovalo.

Jiří Fukač

Jan Racek: *Beethoven a české země*. (Spisy University J. E. Purkyně v Brně; filosofická fakulta, č. 91. Stran 138+54 obrazových příloh.)

Profesor Jan Racek zabývá se Beethovenovou osobností již od dvacátých let tohoto století. Již za jeho universitních studií vyšla mu v Bučovicích (1926) a pak v rozšířené formě v Praze (1929) studie o tomto skladateli a před několika lety napsal o něm velkou monografii *Beethoven – růst hrdiny bojovníka* (Praha 1955, II. vyd. 1956, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění). Z rozsáhlé oblasti bádání beethovenovských zajímá ho ovšem jako českého historika především skladatelův vztah k českým zemím a k české kultuře. Tomuto speciálnímu tématu věnoval již r. 1942 studii *Beethoven a naše země* (v publikaci *L. v. Beethoven*, k soubornému provedení symfonických skladeb v Praze 1942–1943) a *Beethoven und Goethe in Bad Teplitz 1812* (Studien zur Musikwissenschaft XXV, Vídeň 1962).

Nová kniha, vydaná nyní ve Spisech filosofické fakulty University J. E. Purkyně v Brně a pěkně vybavená Státním pedagogickým nakladatelstvím, má sice podobný název jako shora uvedená studie, ale je to zcela nové, daleko širší, jinak koncipované a na nejnovějších materiálech fundované zpracování této látky.

Racek shrnul tu a kriticky přešetřil všechny dosavadní, dosud roztržité výsledky o tomto tématu, pečlivě odlišil skutečně vědecky doložená fakta od pouhých domněnek a pověstí, které se k pevnému základu během času přidružily, a na základě nových pramenných dokladů, zvláště pak vlastním zkoumáním dospěl namnoze k novým, mnohdy překvapujícím poznatkům.